

Diakonat stały w Kościele w Polsce

tom 6

Posługa – dziedzictwo – świadectwo

Seria

DIAKONAT STAŁY W KOŚCIELE W POLSCE

- tom 1 Historia – teologia – wyzwania
- tom 2 Powołanie – posługa – duchowość
- tom 3 Powołanie – duchowość – świadectwo
- tom 4 Tradycja – posługa – świadectwo
- tom 5 Historia – posługa – duchowość
- tom 6 Posługa – dziedzictwo – świadectwo

Diakonat stały w Kościele w Polsce

tom 6

Posługa – dziedzictwo – świadectwo

pod redakcją
dk. Waldemara Rozyńskiego

Pelplin 2024

Spis treści

Recenzent
dk. dr Andrzej Wołodźko

Korekta
Mirosława Buczyńska

Na okładce:
Obraz św. Wawrzyńca na feretronie z XVIII wieku, kościół Wniebowzięcia
Najświętszej Maryi Panny w Toruniu. Fot. ks. Miłosz Tomaszewski

© Copyright by dk. Waldemar Rozynkowski and authors
Pelplin 2024

ISBN 978-83-8333-236-9

Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o.
ul. Biskupa Dominika 11, 83-130 Pelplin
tel. +48 58 536 17 57
bernardinum@bernardinum.com.pl
www.bernardinum.com.pl

Druk i oprawa
Drukarnia Wydawnictwa „Bernardinum” Sp. z o.o., Pelplin

Wstęp 9

POSŁUGA

Dk. Waldemar Rozynkowski
O posłudze liturgicznej diakona stałego..... 13

Marek Marczewski
Diakon sługą i stróżem godnego i prawego sprawowania liturgii 25

Marek Marczewski
Sakramentalna łaska diakonatu..... 35

Marek Marczewski
Antidotum przeciw zawieraniu małżeństw nieważnych lub nietrwałych..... 61

Dk. Jan Ogrodzki
Diakon we żniwa Pańskie 95

Dk. Adam Runiewicz
*Niewidzialny Klasztor Jana Pawła II – miejscem narodzin Bożych
owoców w diakońskiej posłudze miłości* 113

Ks. Rajmund Ponczek
Abraham wstał, wziął swego umiłowanego syna Izaaka... Drogi życia..... 127

Kornelia Czogalik
Kultura słowa w służbie Słowu..... 135

DZIEDZICTWO

Dk. Marek Czogalik Książeczka o św. Wawrzyńcu	147
Ks. Łukasz Starczewski Artykuły związane z diakonatem w <i>Encyklopedji kościelnej</i> ks. Michała Nowodworskiego.....	171
Dk. Waldemar Rozynekowski <i>Cierpienie tajemnicą</i> – homilia bł. ks. Jerzego Popiełuszki o św. Szczepanie, diakonie i męczenniku	187
Dariusz Chmielewski Diakonat stały w świetle nauczania papieża Franciszka.....	195
S. M. Grażyna Zieleń OCD Spojrzenie zza krat karmelu na diakonat stały	227
Marcin Czyżowicz O cnocie milczenia w życiu i posłudze diakona stałego	249

ŚWIADECTWO

Dk. Jan Ogrodzki Diakon w domu opieki	257
Dk. Adam Runiewicz Być trochę jak góral na Gąsienicowej Hali	261
S. Elżbieta Śmieciuch Przy ołtarzu i nie tylko	267
Marta Dobrzyńska Tata diakon.....	269

Dk. Cezary Uszyński Kartka papieru z za okładki brewiarza	271
Dk. Jerzy Demski Nasz przewodnik – Armen z Armenii	277
Dk. Stanisław Dziemian Wspomnienia z posługi w Kazachstanie	281
Dk. Krzysztof Łaszuk Diakon na peryferiach	293

Dk. Waldemar Rozyński
Toruń

Cierpienie tajemnicą – **homilia bł. ks. Jerzego Popiełuszki** **o św. Szczepanie, diakonie i męczenniku**

Wstęp

Błogosławiony ks. Jerzy Popiełuszko inspirował wielu, zarówno pojedyncze osoby, jak i różne środowiska. Z jego postawy emanowała troska o ludzi, szczególnie o robotników, prześladowanych przez władze komunistyczne oraz ich najbliższe rodziny. Ksiądz Jerzy poruszał słowami, szczególnie homiliami, które wygłaszał podczas Mszy świętych za Ojczyznę. Pamiętał w nich przede wszystkim o tych, którzy za nią cierpieli, nie chciał, aby cierpienia niewinnych osób zostały zapomniane¹.

W 2023 roku Paweł Kęska dokonał edycji, szczęśliwie zachowanych, szkiców homilii wygłaszanych przez ks. Jerzego w niedziele oraz w dni świąteczne². Jak napisał w słowie wstępnym do ich wydania:

Ksiądz Popiełuszko przygotowywał treść swoich coniedzielnych i świątecznych homilii, zapisując drobnymi literami nieduże kartki. Wiele z tych karteczek pozostało w archiwach. Są w nich drobne skreślenia, podkreślenia i poprawki. Czasem trudno odczytać

¹ Zob.: J. Popiełuszko, *Ofiara spełniona. Msze święte za Ojczyznę odprawiane w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie w latach 1982–1984*, Warszawa 2004; J. Popiełuszko, *Kazania 1982–1984, wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*, Warszawa 2010.

² J. Popiełuszko, *Rękopisy. O miłości, za którą tęskni świat*, Kraków 2023, ss. 182. Krytyczne wydanie wszystkich tekstów, w tym i homilii zob.: *Zawsze głosiłem prawdę. Nauczanie społeczne w wypowiedziach księdza Jerzego Popiełuszki. Wybór źródeł*, oprac. P. Kęska, Warszawa 2023, ss. 505.

niektóre słowa. Jego kazania były krótkie. Trwały trzy, może pięć minut. Prawie zawsze punktem wyjścia rozważań była Ewangelia. Sprawy, o których mówił, były proste, ale fundamentalne: pomoc bliźniemu, ludzka godność, sumienie, nadzieja³.

W niniejszym artykule chcemy odwołać się do przygotowanego przez ks. Jerzego szkicu homilii, którą wypowiedział we wspomnienie liturgiczne diakona św. Szczepana, pierwszego męczennika. Postać błogosławionego kapłana i jego słowa mogą się stać źródłem inspiracji dla diakonów, w tym dla diakonów stałych posługujących od 2008 roku w Kościele w Polsce. Liczba tych drugich w ostatnich latach systematycznie rośnie, a więc stajemy wobec wyzwania swoistej troski o to powołanie. Jedną z dróg szukania inspiracji jest przypatrywanie się świętym i błogosławionym. Nie mam wątpliwości, że do ich grona należy postać bł. ks. Jerzego Popiełuszki.

1. Z biografii ks. Jerzego

Przyszły błogosławiony urodził się 14 września 1947 roku w miejscowości Okopy koło Suchowoli, był synem Władysława i Marianny z domu Gniedziejko⁴. Rodzice prowadzili niewielkie gospodarstwo rolne. Dwa dni po przyjściu na świat w kościele parafialnym w Suchowoli otrzymał sakrament chrztu, nadano mu imię Alfons. W 1971 roku, będąc już w seminarium, zmienił imię, wybrał imię Jerzy. Do szkoły podstawowej oraz liceum uczęszczał w Suchowoli. 24 czerwca 1965 roku został przyjęty do Seminarium Metropolitalnego w Warszawie. Na początku drugiego roku formacji seminaryjnej został powołany do wojska i wcielony do jednostki kleryckiej o zaostrzonym regulaminie w Bartoszycach⁵.

³ P. Kęska, *Wstęp*, w: J. Popiełuszko, *Rękopisy. O miłości, za którą tęskni świat*, Kraków 2023, s. 3–4.

⁴ Zob.: P. Nitecki, *Znak zwycięstwa. Ksiądz Jerzy Popiełuszko (1947–1984)*, Warszawa 2002; E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Wiara, nadzieja, miłość. Biografia błogosławionego*, Warszawa 2017; M. Kindziuk, *Jerzy Popiełuszko. Biografia*, Kraków 2018; oraz zestawioną w nich szczegółową literaturę.

⁵ P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko męczennik za wiarę i ojczyznę*, cz. 1. *W służbie Kościoła*; cz. 2, *Proces toruński*, Olsztyn 1990, s. 26–27.

Po odbyciu służby wojskowej, w połowie października 1968 roku, wrócił do seminarium. Świecenia kapłańskie otrzymał 28 maja 1972 roku w archikatedrze św. Jana Chrzciciela w Warszawie z rąk prymasa Stefana Wyszyńskiego. Jako wikariusz posługiwał w parafiach: Trójcy Świętej w Żabkach, Matki Bożej Królowej Polski w Aninie oraz Dzieciątka Jezus na Żoliborzu w Warszawie. Ze względu na zły stan zdrowia został zwolniony z posługi jako wikariusz. Od 19 lutego 1979 roku posługiwał jako duszpasterz warszawskiej służby zdrowia średniego szczebla, czyli głównie pośród pielęgniarek. Od 29 maja 1979 roku pomagał w duszpasterstwie przy kościele akademickim św. Anny w Warszawie. 20 maja 1980 roku został rezydentem w parafii św. Stanisława Kostki na warszawskim Żoliborzu.

Ksiądz Jerzy stał u początków rodzącego się w Polsce Duszpasterstwa Ludzi Pracy. 31 sierpnia 1980 roku odprawił Mszę świętą dla strajkujących hutników w Hucie Warszawa⁶. Posługa pośród środowiska robotniczego pochłaniała ks. Jerzego coraz bardziej i to ona czyniła go znanym w całej Polsce. W konsekwencji duchowny niejako naturalnie został kapelanem środowiska „Solidarności”⁷. Po wprowadzeniu stanu wojennego organizował pomoc charytatywną dla prześladowanych oraz był obecny na salach sądowych podczas procesów osób represjonowanych.

28 lutego 1982 roku w kościele św. Stanisława Kostki na Żoliborzu w Warszawie przewodniczył po raz pierwszy Eucharystii sprawowanej w intencji Ojczyzny. Wkrótce miało się okazać, że był to początek niezwykle ważnej posługi duszpasterskiej ks. Jerzego⁸.

Z jego inicjatywy 18 września 1983 roku odbyła się pielgrzymka robotników Huty Warszawa na Jasną Górę. Był to początek corocznej

⁶ Zob.: J. Popiełuszko, *Zapiski, listy i wywiady ks. Jerzego Popiełuszki 1967–1984*, opr. G. Bartoszewski, Warszawa 2010, s. 106–108.

⁷ K. Biernacki, *Jerzy Popiełuszko*, w: *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 1, red. M. Łątkowska, Warszawa 2010, s. 357–358.

⁸ Zob.: J. Popiełuszko, *Ofiara spełniona. Msze święte za Ojczyznę odprawiane w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie w latach 1982–1984*, Warszawa 2004; J. Popiełuszko, *Kazania 1982–1984, wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*, Warszawa 2010.

Ogólnopolskiej Pielgrzymki Ludzi Pracy na Jasną Górę, która dodajmy jest organizowana do dnia dzisiejszego⁹.

Od 1982 roku ks. Jerzy był nieustannie inwigilowany przez pracowników Służby Bezpieczeństwa, a od połowy 1983 roku regularnie zastraszany, zatrzymywany i przesłuchiwany. Oszczercze artykuły o ks. Jerzym publikował rzecznik prasowy rządu Jerzy Urban¹⁰. Włamywano się do jego mieszkania oraz niszczone mu samochód. Po latach od śmierci ks. Jerzego wiemy, że komunistyczne państwo polskie na ogromną skalę zaangażowało swoje liczne organa władzy, aby rozwiązać tzw. problem ks. Jerzego¹¹.

19 października 1984 roku ks. Jerzy wraz z kierowcą Waldemarem Chrostowskim wyjechał do Bydgoszczy. Przyjechał do tego miasta na zaproszenie ks. Jerzego Osińskiego wikariusza parafii Świętych Polskich Braci Męczenników oraz środowiska Duszpasterstwa Ludzi Pracy, które gromadziło się właśnie przy tej świątyni. O godz. 18.00 sprawował Eucharystię, a po jej zakończeniu przewodniczył nabożeństwu różańcowemu¹².

Po modlitwie różańcowej, która – odnotujmy – była jego ostatnim publicznym wystąpieniem, ks. Jerzy spotkał się w domu parafialnym z przedstawicielami środowiska ludzi pracy. Spotkanie nie trwało długo, gdyż kapłan źle się czuł, miał gorączkę. Proponowano mu przenocowanie w Bydgoszczy, jednak odmówił i o godz. 21.20 ks. Jerzy udał się w drogę powrotną do Warszawy. Ponieważ nie życzył sobie eskorty samochodo-

⁹ J. Majewska, *Ks. Jerzy Popiełuszko – niestrudzony kapelan ludzi pracy*, w: *Kościół w obliczu totalitaryzmów*, red. W. Polak, W. Rozynekowski, M. Białkowski, J. Kufel, Toruń 2010, s. 22; W. Rozynekowski, *Znaczenie czasu przelomu dla rozwoju duszpasterstwa ludzi pracy – na przykładzie diecezji chełmińskiej*. Wybrane zagadnienia, w: *Czas przelomu. Solidarność 1980–1981*, red. W. Polak, P. Ruchlewski, V. Kmieciak, J. Kufel, Gdańsk 2010, s. 575–581, 945.

¹⁰ Zob.: M. Kindziuk, *Wizerunek medialny ks. Jerzego Popiełuszki w polskiej prasie w latach 1980–1984*, Warszawa 2014.

¹¹ A. Witkowski, *Organy partyjno-państwowe a tzw. problem ks. Jerzego Popiełuszki. Represje poprzedzające jego uprowadzenie i zabójstwo*, Ateneum Kapłańskie, t. 144, 2005, z. 575, s. 152–158; J. Żaryn, *Wstęp*, w: *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982–1984*, t. 1, red. J. Mysiakowska, Warszawa 2009, s. 39–64; P. Litka, *Prowokacje Służby Bezpieczeństwa wobec ks. Andrzeja Bardeckiego i ks. Jerzego Popiełuszki*, w: *Obrońca prawdy*, Lublin 2015, s. 73–88.

¹² *Rozważania różańcowe błogosławionego księdza Jerzego Popiełuszki*, oprac. W. Rozynekowski, Toruń 2020.

wej, samochód gospodarzy, którym kierował Marek Wilk, pilotował ich tylko do granic Bydgoszczy.

Zapewne jeszcze przed godz. 22.00 w miejscowości Górsk ks. Jerzy został uprowadzony przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa (pracowników Ministerstwa Spraw Wewnętrznych): Grzegorza Piotrowskiego, Leszka Pękałę oraz Waldemara Chmielewskiego. Śledzili oni ks. Jerzego od samego rana, pojechali za nim do Bydgoszczy, obserwowali podczas pobytu w parafii, a następnie wyruszyli za nim w drogę powrotną do Warszawy.

Po zatrzymaniu samochodu W. Chrostowski został zmuszony do przejścia do sąsiedniego samochodu w celu rzekomej kontroli, gdzie został posadzony na miejscu obok kierowcy, następnie skuty kajdankami, zakneblowany oraz sterroryzowany pistoletem. Grzegorz Piotrowski oraz Waldemar Chmielewski wrócili po ks. Jerzego, zmusili go do opuszczenia samochodu, ogłuszyli i wrzucili do bagażnika swojego samochodu. Oprawcy odjechali w stronę Torunia. Kierowca ks. Jerzego wyskoczył z samochodu w miejscowości Przysiek.

Samochód porywaczy – w świetle akt procesowych – przyjechał do Włocławka. Zatrzymał się na tamie, dokładnie między czwartym a piątym filarem zapory. Wszyscy trzej oprawcy mieli wyjąć księdza z bagażnika i wrzucić do wody. Jak zeznali, żaden z nich nie usiłował nawet sprawdzić, czy ks. Jerzy jeszcze żył. Ciało kapłana zostało wyłowione 30 października i w nocy tegoż dnia przewieziono je do Zakładu Medycyny Sądowej w Białymstoku. Tam dokonano sekcji zwłok. Niestety i ona nie rozwiała do końca wątpliwości, czy ks. Jerzy żył jeszcze w momencie wrzucenia go do wody, czy też nie. Powszechnie przyjmuje się, że ks. Jerzy Popiełuszko został zamordowany krótko przed północą 19 października 1984 roku¹³.

Uroczystości pogrzebowe ks. Jerzego odbyły się w Warszawie 3 listopada. Przewodniczył im prymas Józef Glemp. We Mszy świętej uczest-

¹³ Zob.: W. Polak, *Wątpliwości dotyczące okoliczności śmierci ks. Jerzego Popiełuszki*, w: *Kościół w obliczu totalitaryzmów*, red. W. Polak, W. Rozynekowski, M. Białkowski, J. Kufel, Toruń 2010; tenże, *Niewyjaśnione okoliczności śmierci bł. ks. Jerzego Popiełuszki*, w: *Obrońca prawdy*, Lublin 2015, s. 37–48; J. Gołębiowski, *Wstęp*, w: *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1984*, t. 2, *Śledztwo w sprawie uprowadzenia i zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki*, wstęp i opracowanie J. Gołębiowski, Warszawa 2014, s. 15–36.

niczyło kilku biskupów, ponad tysiąc kapłanów oraz około pół miliona wiernych. Ksiądz Jerzy został pochowany przy świątyni św. Stanisława Kostki. Już 5 listopada 1984 roku, czyli dwa dni po pogrzebie, przedstawiciele szpitala w Warszawie, w którym ks. Jerzy był kapłanem, wystąpili do prymasa Józefa Glempa z pisemną prośbą o wszczęcie procesu beatyfikacyjnego kapłana męczennika. W następnych tygodniach, miesiącach i latach pojawiały się podobne prośby z innych środowisk. Ze względu na rozwijający się spontaniczny kult ks. Jerzego już 1 grudnia 1984 roku proboszcz parafii św. Stanisława Kostki ks. Teofil Bogucki powołał służbę informacyjną, której celem było gromadzenie informacji o rozwoju kultu męczennika. 9 października 1995 roku prymas Józef Glemp powołał Komisję Historyczną, której zadaniem było zebranie materiałów na potrzeby procesu beatyfikacyjnego. Ksiądz Jerzy został ogłoszony błogosławionym w Warszawie 6 czerwca 2010 roku.

2. Homilia

Jak już wskazano, w niniejszym artykule skupiono się na homilii wypowiedzianej przez ks. Jerzego podczas drugiego dnia świąt Bożego Narodzenia. Tego dnia w Kościele przywołuje się postać diakona św. Szczepana, nazywanego pierwszym męczennikiem. Ksiądz Jerzy wygłosił przywołane poniżej słowa 26 grudnia 1978 roku, posługiwał ówczesnie w parafii Dzieciątka Jezus na warszawskim Żoliborzu. W edycji tekst ten otrzymał tytuł *Cierpienie tajemnicą*. Poniżej przywołamy całą treść szkicu, który pomógł kapłanowi do wygłoszenia homilii:

Dziwne są te Boże paradoksy.

Oto wczoraj radość – a dzisiaj cierpienie.

Wczoraj białe szaty – dziś czerwień.

Miłość – nienawiść i heroizm męczeństwa.

Sielanka – dramat rzeczywistości.

Boże Narodzenie, żłóbek to zaproszenie człowieka do podjęcia spraw Bożych, a uroczystość św.[iętego] Szczepana to odpowiedź ze strony człowieka.

Nie znamy dokładnie życia św.[iętego] Szczepana. Wiemy tylko, że należał do pierwszych wyznawców Chrystusa, był diakonem,

opiekował się biednymi i chorymi, i że był, jak mówią Dzieje Apostolskie, pełnym wiary i Ducha św.[iętego] i w tej pełnej wierze wytrwał do końca dni swoich.

Mogą się cisnąć nam na usta te same pytania, które cisnęły się na usta ludzi przez wszystkie pokolenia:

– po co krew w dniu dzisiejszym, po co ta purpura męczeństwa obok żłóbka, a ogólniej, po co tyle cierpienia, dlaczego?

– dlaczego róża ma kolce?

– dlaczego człowiek człowiekowi wilkiem?

Dlaczego przez dzieje ludzkości płynęła i płynie gorzka rzeka łez, cierpień i krwi?

Dlaczego w samym człowieku takie rozdwojenie, że tęsknimy za szczęściem i miłością, a tyle w naszym sercu zła i nienawiści? Dążymy do prawdy, a idziemy za kłamstwem?

Dlaczego Chrystus cierpiał od pierwszej chwili swego życia aż do śmierci na krzyżu?

Takie i podobne pytania zawsze zadawała sobie ludzkość. Cierpienie zawsze pozostanie tajemnicą. [...]

1) Przede wszystkim musimy pogodzić się z tą prawdą, że cierpienie jest nieodłączne od życia ludzkiego na ziemi.

2) Żadne ludzkie wysiłki nie usuną całkowicie cierpienia, bo zawsze na miejsce dawnych wchodzi nowe.

Cierpienie ma wartość tylko w połączeniu z Chrystusem¹⁴.

Podsumowanie

Przywołane słowa bł. ks. Jerzego Popiełuszki, zainspirowane męczeństwem diakona św. Szczepana, ilustrują i wpisują się w dziedzictwo diakonów w Kościele. Wiemy, że jest ono niezwykle rozległe, wielowątkowe i oczekuje na swoje odkrycie i opisanie¹⁵. Tekst szkicu homilii ks. Jerzego

¹⁴ J. Popiełuszko, *Rękopisy. O miłości, za którą tęskni świat*, Kraków 2023, s. 8–9; zob. także krytyczne wydanie przywołanego tekstu: *Zawsze głosiłem prawdę*, s. 57–58.

¹⁵ Zob.: W. Rozykowski, *Nieodkryte dziedzictwo – o obecności diakonów w historii Kościoła w Polsce. Zarys problematyki badawczej*, Diakon, t. 19: 2022, s. 61–73; tenże, *Kult św. Wawrzyńca, diakona i męczennika w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach – wybrane*

stanowi drobny przyczynek do przywołanego dziedzictwa, które w tym przypadku związane jest z diakonem św. Szczepanem.

Nie mam wątpliwości, że słowa błogosławionego mogą się również stać inspiracją dla diakonów, i to zarówno tych, którzy przygotowują się do kapłaństwa, jak i diakonów stałych. Mogą one wywołać swoiste ożywcze echo w ich życiu, posłudze, codziennych wyborach i zmaganiach. Przywołajmy kilka myśli:

– na drodze wiary spotykamy pozornie sprzeczne doświadczenia, które można nazwać Bożymi paradoksami,

– Bóg powołuje, a człowiek odpowiada na powołanie,

– Bóg zna dokładnie nasze życie,

– wiedza człowieka o drugich jest zawsze niepełna,

– posługa jest pewną drogą do świętości,

– wytrwanie na drodze wiary prowadzi do świętości,

– w życiu doświadczamy dramatu rozdwojenia i walki duchowej,

– cierpienie towarzyszy życiu każdego człowieka,

– ludzkie wysiłki nie mogą całkowicie usunąć cierpienia z życia,

– Chrystus cierpiał,

– Chrystus jest w stanie nadać sens i wartość ludzkiemu cierpieniu.

Przywołane myśli, zaczerpnięte z konkretnej homilii bł. ks. Jerzego Popiełuszki mogą stać się zachętą dla diakonów do sięgania do innych słów męczennika. Jestem przekonany, że jego troska, wyrażona między innymi w kazaniach, o cierpiących dla Ojczyzny, pokrzywdzonych, internowanych, zwalnianych z pracy, pozbawionych środków do życia, może stać się źródłem inspiracji do życia i posługi diakonów w dzisiejszych czasach.